

УДК 371.124:796.011.3

Є. І. Жуковський,

кандидат педагогічних наук, старший викладач
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)
zhukov1272@ukr.net

ФОРМУВАННЯ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВМІНЬ І НАВИЧОК ОРГАНІЗОВУВАТИ САМОСТІЙНУ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧУ ДІЯЛЬНІСТЬ ШКОЛЯРІВ

У статті розглянуто найбільш ефективні чинники формування організаторських умінь та навичок у майбутніх учителів фізичної культури в процесі підготовки їх до організації самостійної фізкультурно-оздоровчої діяльності школярів. Зважаючи на важливість цих умінь у формуванні в учнів внутрішньої потреби самостійно займатись оздоровчими фізичними вправами, звернено увагу на планування процесу фізичного виховання школярів. Розкрито сутність таких понять, як "уміння", "організаторські вміння", "навички".

Ключові слова: організаторські вміння та навички, майбутній учитель фізичної культури, самостійна фізкультурно-оздоровча діяльність.

Постановка наукової проблеми та її значення. Одним із пріоритетних завдань державної політики України є збереження і зміцнення здоров'я підростаючого покоління, оскільки на сьогодні, за даними лікарів, багато школярів мають відхилення у фізичному розвитку.

Саме тому особливої актуальності в сучасних умовах набуває проблема підготовки вчителів фізичної культури, які б володіли не тільки глибокими професійними знаннями, а й хорошими організаторськими вміннями. Адже педагог повинен так організувати заняття фізичної культури, щоб сформувати у своїх вихованців внутрішню потребу щоденно займатись оздоровчими фізичними вправами не лише на уроках, а й самостійно в домашніх умовах із метою поліпшення стану здоров'я.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з означеної теми показав, що немало науковців досліджували проблеми організаторської діяльності та формування організаторських умінь та навичок. Так, ще в 50-ті – 60-ті роки ХХ ст. О. Г. Ковальов та В. М. М'ясищев визначили основні вимоги до організатора та виділили потрібні якості. Дослідженням організаторських умінь та здібностей займалися Ф. М. Гоноволін, С. В. Кондратьєва, М. Д. Левітов, А. П. Паденко, Л. І. Уманський та ін. Організаторські вміння у процесі фахової підготовки розглядали Б. Д. Красовський, А. М. Лутошкін, С. Д. Максименко, С. Д. Неверкович та ін.

Однак проблема формування організаторських умінь та навичок у контексті підготовки майбутніх спеціалістів фізичної культури до організації самостійної фізкультурно-оздоровчої діяльності школярів не була предметом дослідження.

Мета статті: теоретичний аналіз питань, пов'язаних із формуванням організаторських умінь та навичок у майбутніх фахівців фізичної культури у процесі підготовки їх до вищезазначеної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Під час фахової підготовки студентів виникає чимало питань, успішне вирішення яких залежить, за словами 95 % опитуваних (студентів-випускників та вчителів фізичної культури), від наявності у майбутніх спеціалістів фізичної культури організаторських умінь. Адже, згідно з С. Д. Неверковичем, організаторські вміння є основою навчально-пізнавальної діяльності, яка забезпечує взаємозв'язок діяльності педагога і того, хто вчиться, в процесі навчання. Вони, перебуваючи в безпосередньому зв'язку з навчально-пізнавальною діяльністю того, хто вчиться, проникають у всі етапи навчання і взаємодії компонентів, розповсюджуються на всі ступені навчання – від дошкільного виховання до навчання у вузі [1: 95].

Організатор – "той, хто організовує, засновує, налагоджує або впорядковує що-небудь" [2: 739]. Успіх його дій у практичній діяльності залежить від організаторських умінь та навичок. Тож розглянемо більш конкретніше значення цих термінів.

Уміння (вміння) – здобута на основі одержаних знань, досвіду здатність якісно робити що-небудь [3: 440]. За визначенням А. А. Степанова, вміння – це елементарний рівень виконання якихось дій і майстерність людини у певному виді діяльності [4: 104].

Крім цього, в психолого-педагогічній літературі є ще немало висловлювань науковців про сутність поняття "вміння". Тому О. В. Ілліна, досліджуючи ці трактування, розділяє вміння на три групи в залежності від домінування певної ознаки:

- 1) група, що об'єднує визначення, в яких стираються межі термінів "вміння" та "навичка";
- 2) вміння – можливість виконувати певну дію;
- 3) вміння – система взаємопов'язаних дій;
- 4) вміння – це здібність людини виконувати якусь дію;
- 5) група визначень поняття "вміння" одиничного характеру [5: 95].

Отже, проаналізувавши різні підходи науковців до визначення терміну "вміння", встановлено, що вміння – належне виконання людиною якоїсь дії. Звідси, організаторські вміння, за словами дослідників (С. В. Кондратьєвої, Б. Д. Красовського, Л. І. Уманського), – готовність особистості, враховуючи здобуті знання та досвід, свідомо виконати певні дії, спрямовані на організацію діяльності об'єктів впливу, у нашому випадку, – це готовність майбутніх учителів фізичної культури організовувати самостійні заняття школярів оздоровчими фізичними вправами. Крім умінь, в організаторську діяльність особистості входять ще й навички. З'ясуємо сутність цього поняття. Навичка – "схильність чи потреба діяти, вести себе певним чином; звичка" [2: 32]. На думку Н. В. Ліфаревої, навичка – це дія, яка виконується певним способом і з певною якістю [6: 128]. Якщо під дією розумітимемо частину діяльності, яка має чітку мету, то навичкою можна назвати компонент дії, доведений до автоматичного виконання. Тож першочерговим завданням успішного виконання організаторської діяльності є оволодіння правильними прийомами вищезазначеної діяльності та перетворення окремих компонентів її у навички.

Дослідження показало, що формування організаторських умінь і навичок у майбутніх учителів фізичної культури під час підготовки їх до організації самостійних занять школярів буде ефективним, якщо в основу навчального процесу покласти такі принципи:

- 1) формування стійкого інтересу в особистості до занять фізичними вправами;
- 2) доступність і посиленість завдань;
- 3) послідовність та систематичність у навчанні: від відомого до невідомого, від легкого до важкого;
- 4) зв'язок теорії з практикою.

Особливу увагу у формуванні організаторських умінь і навичок у майбутніх спеціалістів фізичної культури необхідно звернути на зміст навчання. Адже нова соціокультурна ситуація в Україні стала вимагати від учителів фізичної культури високого професіоналізму, щоб забезпечити стимулювання фізичного розвитку учнів, оскільки у шкільному віці закладаються основи здоров'я, довголіття й гармонійного фізичного розвитку. Тому у формуванні організаторських умінь та навичок у майбутніх фахівців фізичної культури до вищезазначеної діяльності доцільно використати активні методи навчання через впровадження різних технологій, а саме: модульного і кредитно-трансферного навчання, проблемного навчання, проектно-технології, кейс-технологій та ін. [7; 10].

Впровадження новітніх технологій, які використовують інноваційні методи, дає можливість вирішити різні проблеми особистісно зорієнтованого навчання, зокрема допомогти майбутньому вчителю сформувати навички самоорганізації, самоосвіти та оволодіти такими компонентами, як особистісно-гуманна спрямованість у виборі завдань та способів організації навчальної роботи з учнями, щоб сформувати в них вміння й навички самостійно виконувати фізичні вправи, які лежать в основі домашніх завдань із фізичної культури, комплексів ранкової гімнастики, фізкультпаузи та ін.

Зазначимо, що під час формування в студентів умінь самостійно виконувати фізичні вправи треба пропонувати їм тільки ті вправи, які були вже вивчені ними на заняттях у присутності викладача. При цьому необхідно передбачити таке планування дій, яке приведе до формування найбільш досконалих навичок.

Організовуючи діяльність (виконання фізичних вправ), необхідно викликати у студентів позитивне ставлення до даної діяльності. Дослідження показали, що у створенні позитивного відношення до вироблення навичок потрібний успіх. Адже успішне виконання завдання, що супроводжується позитивною оцінкою, викликає бажання вдосконалювати навичку у процесі довгих тренувань. Згадаймо французького філософа XVIII ст. Клода Адріана Гельвеція, який переконливо доводив європейцям, що коли вони побудують при школах арени, подібні до грецьких, і стануть нагороджувати переможців призами, то нагороди швидко розбудять у молоді її природну схильність до подібних ігор [8: 516].

Звідси, завдання майбутніх учителів фізичної культури так спланувати свою роботу, щоб сформувати у своїх вихованців внутрішню потребу щоденно займатись оздоровчими фізичними вправами не тільки на уроках, а й самостійно в позаурочний час. Досягнення цієї мети можливе за умови вирішення ряду завдань:

- 1) виховання у школярів інтересу до виконання фізичних вправ;
- 2) формування в учнів умінь і навичок самостійно виконувати фізичні вправи;
- 3) сприяння впровадженню занять фізичними вправами у режим дня школярів та ін.

Крім того, у практичній діяльності майбутній спеціаліст фізичної культури повинен обов'язково враховувати вікові відмінності. Наприклад, у молодших класах проводяться заняття, які мають лише елементи самостійності, оскільки молодші школярі ще не думають про те, як фізичні вправи впливають на їхнє здоров'я. Для них головне – сьогочасне емоційне задоволення. Тому вчитель у домашньому завданні з фізичної культури повинен конкретно назвати вправи, які треба виконувати, скільки разів, в який час і як виконувати (елементом самостійності тут буде повторення вправ). У більш старших класах учнів уже можна орієнтувати на результат діяльності [9: 6].

Майбутні фахівці фізичної культури, готуючись до професійної діяльності, повинні з інтересом вивчати різні види самостійних фізкультурно-оздоровчих занять. Адже організаторська діяльність

учителя не повинна обмежуватися лише оволодінням учнями вмінь і навичок виконувати фізичні вправи, а й сприяти їм сформувати вміння і навички ходьби, бігу (з них починається і закінчується кожне самостійне заняття), підтягування, плавання, технічних прийомів деяких спортивних ігор (настільний теніс, бадмінтон, баскетбол та ін.).

Необхідно оволодіти також навичками страхування, самострахування, контролю й самоконтролю, вмінням організації умов занять, складання комплексів фізичних вправ, наприклад, для ранкової гімнастики чи фізкультпаузи, аналізу одержаних результатів.

Оволодіння цими навичками не тільки сприяє правильній організації самостійних занять школярів фізичними вправами з метою покращення їх здоров'я, а й розвиває у майбутніх спеціалістів фізичної культури якості самостійності. Адже відомо, що люди, які володіють розвинутою самостійністю, більш рішучі в різних життєвих ситуаціях, уміють відстояти свою думку, позицію, мають організаторські здібності (для вчителя фізичної культури це дуже важливо).

Висновки. Згідно з результатами аналізу наукової літератури, на сьогодні пріоритетним напрямом вищої фізкультурної освіти є підготовка майбутніх учителів фізичної культури з особливостями організації самостійної фізкультурно-оздоровчої діяльності школярів – найдоступнішого способу збереження і покращення здоров'я підростаючого покоління. Формуванню організаторських умінь і навичок у майбутніх фахівців організації самостійних занять оздоровчими фізичними вправами сприяє особистісно зорієнтоване навчання з використанням інноваційних методів, принципу формування стійкого інтересу в студентів до занять фізичними вправами та принципів доступності завдань, послідовності та систематичності в навчанні, зв'язку теорії з практикою.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку формування комунікативних умінь та навичок у майбутніх учителів фізичної культури у процесі підготовки їх до організації самостійної фізкультурно-оздоровчої діяльності школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Неверкович С. Д. Педагогика физической культуры : [учебник] / под. ред. С. Д. Неверковича. – М. : Физическая культура, 2006. – 528 с.
2. Словник української мови : в 11 т. Т. V [15625 слів] / ред. тому В. О. Винник, Л. А. Юрчук. – К. : Наукова думка, 1974. – 840 с.
3. Словник української мови : в 11 т. Т. X [8960 слів] / ред. тому А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк. – К. : Наукова думка, 1979. – 658 с.
4. Общая психология : [учеб. пособие для студентов пед. институтов] / В. В. Богословский, А. А. Степанов, А. Д. Виноградова и др. 3-е изд., перераб. и доп. М. : Просвещение, 1981. – 383 с.
5. Ілліна О. В. Формування у майбутнього вчителя організаторських умінь [Електронний ресурс] / О. В. Ілліна. – Режим доступу : <http://studentam.net.ua/content/view/7521/97/>.
6. Ліфарева Н. В. Психологія особистості : [навчальний посібник] / Н. В. Ліфарева. – Київ : Центр навчальної літератури, 2003. – 240 с.
7. Стрілець С. І. Інноваційні технології і методи навчання у вищій освіті : проблеми та перспективи [Електронний ресурс] / С. І. Стрілець. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2011_90/Strylets.pdf.
8. Гельвеций Клод Адриан Сочинения в двух томах / Гельвеций К. А. – Том 2. Сост. и общ. ред. Х. Н. Момджяна. – М. : "Мысль", 1974. – 687 с.
9. Мейксон Г. Б. Самостоятельные занятия учащихся по физической культуре / Г. Б. Мейксон, В. Н. Шаулин, Е. Б. Шаулина. – М. : Просвещение. – 1986. – 112 с.
10. Черняков В. Організаційно-виховні можливості фізкультурно-спортивної діяльності в аспекті формування соціально-педагогічної активності майбутнього вчителя фізичної культури / В. Черняков // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : [зб. наук. праць]. – Т. 1. – 2008. – 266 с.

REFERENCES (TRASLATED & TRANSLITERATED)

1. Neverkovych S. D. Pedahohyka fyzycheskoi kultury [Pedagogy of Physical Culture] : [uchebnyk] / pod. red. S. D. Neverkovycha. – M. : Fyzycheskaia kultura, 2006. – 528 s.
2. Slovyk ukrainskoi movy : v 11 t. T. V [15625 sliv] [Ukrainian Dictionary] / red. tomu V. O. Vynnyk, L. A. Yurchuk. – K. : Naukova dumka, 1974. – 840 s.
3. Slovyk ukrainskoi movy : v 11 t. T. Kh [8960 sliv] [Ukrainian Dictionary] / red. tomu A. A. Buriachok, H. M. Hnatiuk. – K. : Naukova dumka, 1979. – 658 s.
4. Obshchaia psykholohyia [General Psychology] : [ucheb. posobyie dlia studentov ped. ynstytutov] / V. V. Bohoslovskiy, A. A. Stepanov, A. D. Vynohradowa y dr. 3-e yzd. , pererab. y dop. M. : Prosveshchenye, 1981. – 383 s.
5. Illina O.V. Formuvannia u maibutnoho vchytelia orhanizatorskykh umin' [Development of Organizational Skills of a Future Teacher] [Elektronnyi resurs] / Rezhym dostupu : <http://studentam.net.ua/content/view/7521/97/>.
6. Lifareva N. V. Psykholohiia osobystosti [Psychology of Personality] : [navchal'nyi posibnyk] / N. V. Lifareva. – Kyiv : Tsentr navchalnoi literatury, 2003. – 240 s.

7. Strilets S. I. Innovatsiini tekhnolohii i metody navchannia u vyshchii osviti : problemy ta perspektyvy [Innovative Technologies and Methods of Teaching in Higher Education : Problems and Perspectives] [Elektronnyi resurs] / S. I. Strilets. – Rezhym dostupu : <http://www.nb>.
8. Helvetsyi Klod Adryan Sochyneniia v dvukh tomakh [Collection in Two Volumes] / Helvetsyi K. A. – Tom 2. Sost. y obshch. red. Kh. N. Momdzhiana – M. : "Mysl", 1974. – 687 s.
9. Meikson H. B. Samostoiatelnye zaniatia uchashchysiasia po fizycheskoi kulture [Independent Physical Training Practice of Pupils] / H. B. Meikson, V. N. Shaulyn, E. B. Shaulyna. – M. : Prosveshchenye. – 1986. – 112 s.
10. Cherniakov V. Orhanizatsiino-vykhovni mozhyvosti fizkulturno-sportyvnoi diial'nosti v aspekti formuvannia sotsial'no-pedahohichnoi aktyvnosti maibutnoho vchytelia fizychnoi kultury [Organizational and Educational Conditions for Health and Fitness Activity in the Aspect of Development of Social and Pedagogical Activity of a Future Physical Training Teacher] / V. Cherniakov // Fizychnye vykhovannia, sport i kultura zdorov'ia u suchasnomu suspilstvi [Physical Training, Sport and Health Culture in Modern Society]: [zb. nauk. prats]. – T. 1. – 2008. – 266 s.

Жуковский Е. И. Формирование в будущих учителей физической культуры умений и навыков организовывать самостоятельную физкультурно-оздоровительную деятельность школьников.

В статье рассмотрены наиболее эффективные факторы формирования организаторских умений и навыков у будущих учителей физической культуры в процессе подготовки их к организации самостоятельной физкультурно-оздоровительной деятельности школьников. Принимая во внимание важность этих умений в формировании у учеников внутренней потребности самостоятельно заниматься оздоровительными физическими упражнениями, обращено внимание на планирование процесса физического воспитания школьников. Раскрыта сущность таких понятий, как "умение", "организаторские умения", "навыки".

Ключевые слова: организаторские умения и навыки, будущий учитель физической культуры, самостоятельная физкультурно-оздоровительная деятельность.

Zhukovskiy Y. I. Development of Skills and Habits of Future Physical Training Teachers to Organize Independent Health and Fitness Activity of Pupils.

In the paper the development of organizational skills and habits of future physical education teachers in the process of their training to organize independent health and fitness activity of pupils has been considered. The content analysis of importance of development of organizational skills and habits of future physical education teachers has been conducted; a theoretical overview of researches on psychology and pedagogy has been conducted with the aim to specify the conceptual framework ("skills", "organizational skills", "habits") for organizational skills and habits development. The most important factors in developing organizational skills and habits of future physical education teachers have been highlighted. Taking into account the importance of development of the inner necessity of a person to do physical exercises independently, the attention of future teachers has been drawn to the physical training planning. It has been established that nowadays the top-priority of physical education in institutions of higher education is the training of future physical education professionals skilful in organizing independent health and fitness activity of pupils, which is the most accessible way of keeping and strengthening the health of a rising generation; the development of organizational skills and habits will be successful if the principle of formation of a long-lasting interest in the physical training practice as well as the principles of knowledge availability, succession and consistency of education, interconnection of theory and practice, employment of innovative teaching methods through implementation of personality oriented teaching are laid in the basis of the educational process of future physical education teachers.

Key words: organizational skills and habits, a future physical education teacher, independent health and fitness activity.